

МИНОБРНАУКИ РОССИИ

ФЕДЕРАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
«БАШКИРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

УТВЕРЖДАЮ

проректор по учебно-методической работе

А.Б. Галимханов

«25» октября 2022 г.

Программа
дополнительного вступительного испытания творческой и
(или) профессиональной направленности
для поступающих на направление подготовки
44.03.05 Педагогическое образование,
(профили: Родной (башкирский) язык и литература,
Иностранный (английский) язык)
(Бирский филиал)

Уфа – 2022

Программа вступительных испытаний по башкирскому языку (тестовые задания) разработана для организации и проведения вступительных испытаний абитуриентов в БашГУ по направлениям подготовки 45.03.01 Филология: Отечественная филология (Башкирский язык и литература, переводоведение)), Отечественная филология (Башкирский язык и литература, русский язык и литература). 44.03.05 Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки): Родной (башкирский) язык и литература, Восточный язык.

Цель проведения вступительного испытания – определение уровня подготовки абитуриентов, объективной оценки их способностей освоить образовательную программу высшего образования.

Задачи проведения вступительного испытания – определить, обладает ли абитуриент навыками башкирского правописания, а также основными знаниями в области теории башкирского языка, предусмотренными государственными стандартами среднего (полного) общего образования.

Форма проведения экзамена:

Вступительное испытание по башкирскому языку сдается письменно в форме теста. Содержание тестовых заданий по башкирскому языку соответствует основным разделам по соответствующему предмету, включенным в программу среднего общего образования.

Длительность проведения экзамена: 2 астрономических часа (120 минут без перерыва).

Требования к знаниям и умениям абитуриентов

Программа составлена на основе федерального государственного образовательного стандарта среднего общего образования.

Варианты для вступительного испытания по башкирскому языку составлены в соответствии с типовой программой для поступающих в образовательные организации высшего образования и включают в себя основные разделы:

- лексикология
- фонетика
- орфография
- морфология
- словообразование
- синтаксис и пунктуация.

Абитуриент должен:

1. Знать:

– основные орфоэпические, лексические, грамматические, орфографические и пунктуационные нормы современного башкирского литературного языка;

2. Уметь:

– определять функционально-стилевую принадлежность слова;

– пользоваться нормами словообразования;

– употреблять грамматические формы слов в соответствии с литературной нормой и стилистическими особенностями создаваемого текста;

– различать предложения простые и сложные, обособляемые обороты, прямую речь и слова автора, цитаты;

– уметь пользоваться правилами правописания.

3. Владеть:

– основными теоретическими положениями в области орфографии, морфологии, синтаксиса и пунктуации;

– нормами словообразования.

Содержание программы вступительного испытания

1. Башкорт теле. Башкорт теленең башка төрки телдәренә кәрзәшлеге.

2. Әзәби тел төшөнсәһе. Хәзерге башкорт әзәби теле.

3. Фонетика. Башкорт телендә һузынқы өндәр системаһы (вокализм). Һузынқы өндәрҙе классификациялау принциптары.

4. Фонетика. Башкорт телендә тартынқы өндәр системаһы (консонантизм). Тартынқы өндәрҙе классификациялау принциптары.

5. Сингармонизм. Башкорт телендә сингармонизм күренешенең үзенсәлектәре. Сингармонизм төрҙәре.

6. Башкорт телендә өндәрҙең позицион үзгәреше (редукция, элизия, протеза, эпентеза, эпитеза).

7. Башкорт телендә өндәрҙең комбинаторлы үзгәреше (ассимиляция, диссимиляция, аккомодация, метатеза, диэреза).

8. Орфография. Башкорт орфографияһының төп принциптары.

9. Башкорт теленең диалекттары.

10. Әзәби тел һәм диалект. Диалекттарҙың әзәби телгә мөнәсәбәте.

11. Һүз төркөмдәре. Башкорт теленең Һүз төркөмдәре системаһы.

12. Һүз составы. Тамыр һәм нигез Һүззәр. Һүз яһаусы һәм Һүз үзгәртеүсе ялғауҙар.

13. Исем. Исемдең категориялары. Исемдең һан категорияһы, уның төп үзенсәлектәре.
14. Исем. Исемдең эйәлек категорияһы. Эйәлек затының мәғәнәһе.
15. Исем. Исемдең килеш категорияһы. Килеш формаларының грамматик мәғәнәләре.
16. Сифат. Төп һәм шартлы сифаттар.
17. Һан. Һан төркөмсәләре. Һандарзың дәрәжә язылышы.
18. Рәүеш. Рәүеш төркөмсәләре. Рәүештәрҙең дәрәжәләре.
19. Алмаш. Алмаштарзың үз аллы һүз төркөмдәренә мөнәсәбәте, уларзың мәғәнәһе. Алмаш төркөмсәләре.
20. Кылым. Кылымдың категориялары. Кылымдың яһалышы, кылымдарзың яһалыу юлдары.
21. Кылымдың һөйкәләш категорияһы. Хәбәр һөйкәләше. Уның төп грамматик мәғәнәһе. Хәбәр һөйкәләшенең заман формалары системаһы.
22. Кылымдың һөйкәләш категорияһы. Бойорок һөйкәләше.
23. Кылымдың һөйкәләш категорияһы. Шарт һөйкәләше.
24. Кылымдың һөйкәләш категорияһы. Теләк һөйкәләше, уның мәғәнә үзенсәлектәре.
25. Кылым. Кылымдарзың һан, зат һәм заман категориялары.
26. Кылым төркөмсәләре. Исем кылым.
27. Кылым төркөмсәләре. Сифат кылым.
28. Кылым төркөмсәләре. Уртаҡ кылым.
29. Кылым төркөмсәләре. Хәл кылым.
30. Ярзамсы һүз төркөмдәре. Теркәүестәр, бәйләүестәр, киҫәксәләр һәм уларзың төрҙәре.
31. Модаль һүзҙәр, уларзың лексик-семантик төркөмсәләре.
32. Ымлыҡтар һәм уларзың классификацияһы.
33. Һүз тураһында төшөнсә. Һүзҙең лексик һәм грамматик мәғәнәһе. Һүзҙең күп мәғәнәлелеге (полисемия).
34. Төп башкорт һүзҙәре һәм үзләштерелгән һүзҙәр. Актив һәм пассив лексика.
35. Омнимдар, омнимдарзың төрҙәре.
36. Синонимдар. Синонимдарзың төрҙәре.
37. Антонимдар. Антонимдар һәм антитезалар. Антонимдар һәм оксюморондар.
38. Фразеология. Ирекле һәм тоторукло һүзбәйләнештәр. Фразеологик берәмектәрҙең төрҙәре.
39. Синтаксис. Һөйләм тураһында дөйөм төшөнсә.
40. Һүзбәйләнеш. Тезмә һәм эйәртеүле һүзбәйләнештәр.

41. Ябай һөйләм төрҙәре. Йыйнаҡ һәм таркау һөйләмдәр. Раҫлау һәм инкар итеү һөйләмдәре. Ике һәм бер составлы һөйләмдәр. Тулы һәм кәм һөйләмдәр.

42. Һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәре.

43. Һөйләмдә һүззәр тәртибе. Һүз тәртибенең роле. Ыңғай һәм кире һүз тәртибе. Һөйләм киҫәктәренең урыны.

44. Тиң киҫәктәр, уларзың төрҙәре, һөйләм киҫәктәренең тиң булыуы өсөн төп шарт. Тиң киҫәктәрҙе үз-ара теркәүсә саралар. Тиң киҫәкле һөйләмдәр эргәһендә дөйөмләштәрәүсә һүззәр.

45. Һөйләмдең айырымланған эйәрсән киҫәктәре. Хәл әйтеме һәм уның айырымланыуы.

46. Бер составлы һөйләмдәр һәм уларзың төрҙәре. Бер составлы һөйләмдәрҙә баш киҫәктең бирелеше.

47. Кушма һөйләм тураһында дөйөм төшөнсә. Тезмә кушма һөйләм. Тезмә кушма һөйләмдә тыныш билдәләренең куйылышы.

48. Эйәртеүле кушма һөйләмдәр. Эйәрсән һөйләмде баш һөйләмгә бәйләү саралары. Эйәрсән һөйләмдәрҙең төрҙәре.

49. Катмарлы синтаксик конструкциялар.

Литература:

1. Башкорт теле грамматикаһы. Фонетика, графика, алфавит, орфография, орфоэпия, морфонология, һүзьяһалыш. 1 том. – Өфө: Китап, 2018.

2. Башкорт теле грамматикаһы. Морфология. 2 том. – Өфө: Китап, 2018.

3. Башкорт теле грамматикаһы. Синтаксис. 3 том. – Өфө: Китап, 2018.

4. Зәйнуллин М.В. Хәзәрҗе башкорт әзәби теле. Морфология. – Өфө: Китап, 2005.

5. Ишбаев К.Ғ. Башкорт телендә һүз төркөмдәренең һүзьяһалыш парадигматикаһы. – Өфө: Ғилем, 2013.

6. Ишбаев К.Ғ., Абдуллина Г.Р., Ишкылдина З.К. Башкорт теленәң морфемикаһы, һүзьяһалышы һәм морфонологияһы. – Өфө: Ғилем, 2006.

7. Ишбулатов Н.Х. Әхтәмов М.Х. Хәзәрҗе башкорт теле. Фонетика, графика, орфография, орфоэпия, грамматиканың төп төшөнсәләре, морфемика, морфонология, һүзьяһалыш. – Өфө, 2002.

8. Кейекбаев Ж.Ғ. Хәзәрҗе башкорт теленәң лексикаһы һәм фразеологияһы. – Өфө, 2002.

9. Кейекбаев Ж.Ғ. Башкорт теленәң фонетикаһы (тасуири һәм сағыштырма-тарихи тикшеренәү тәҗрибәһе). – Өфө, 2002.

10. Сәйетбатталов Ғ.Ғ. Башкорт теле. 1-се том. Ябай һөйләм синтаксисы. – Өфө, 1999.

11. Сәйетбатталов Ғ.Ғ. Башкорт теле. 2-се том. Кушма һөйләм синтаксисы. – Өфө, 2002.

12. Тикеев Д.С. Хәзерге башкорт теле. Ябай һөйләм синтаксисы. – Өфө, 2002.

13. Әхтәмов М.Х. Хәзерге башкорт теле: Лексикология. Фразеология. Лексикография. – Өфө, 2002.

Образцы тестовых заданий:

1. *Йылы* һүзе кайһы осракта күсмә мәғәнәлә кулланылған?

1. Йылы көн
2. Йылы кейем
3. Йылы өй
4. Йылы караш
5. Йылы йәй

2. Һузынқы өндәрзең телмәр ағышында кысырыкклап сығарылыуы нисек атала?

1. Редукция
2. Элизия
3. Протеза
4. Эпентеза
5. Ассимиляция

3. Вакыт рәүештәрен табығыз:

1. Якында, бында, алда, йәнәшәлә
2. Шәп, рәхәт, тиз, капыл, кинәт
3. Элек, борон, иртән, бая
4. Күп, байтак, өсләтә, аз
5. Юрамал, бушка, юкка

4. *Һәр азымда һизәм Ватанымдың бөйөклөгөн, көсөн, зурлығын* һөйләмендә ниндәй киҫәктәр тиң булып килгән?

1. Тиң әйәләр
2. Тиң аныкклаусылар
3. Тиң хәлдәр
4. Тиң хәбәрзәр

5. Тиң тултырыусылар

5. Эйэрсэн һөйләмде табып, төрөн билдөлөгез: *Фән шуны раслай: табигат бер генә намәне лә үзгәрешһез калдырмай.*

1. Эйә һөйләм
2. Аныклаусы һөйләм
3. Тултырыусы һөйләм
4. Хәбәр һөйләм
5. Хәл һөйләм

Критерии оценивания в баллах

Максимальная оценка – 100 (сто) баллов:

Процентное содержание баллов суммарного оценивания	Показатель оценивания	Оценка
0%	Не аттестован	1
1% – 20%	Неудовлетворительно	2
21% – 50%	Удовлетворительно	3
51% – 80%	Хорошо	4
81% – 100%	Отлично	5